

”GUD ER DØD!”

(NIETZSCHE)

ER GUD DØD?

Den 8. april 1966 så det amerikanske ugemagasin Time helt anderledes ud, end det plejer. Normalt er der et billede på omslaget af en af tidens mest berømte personligheder. Men denne uge var portrættet erstattet af tre ord på sort baggrund: ”Is God Dead?”.

Selve spørgsmålet, om Gud var død, fremkaldte den mest omfattende læserreaktion i bladets historie. Mange indlæg kaldte forsiden blasfemisk og skandaløs. I Guds eget land var det en provokation bare at stille spørgsmålet i fuld offentlighed. Et enkelt læserbrev bestod dog kun af det korte svar på det provokerende spørgsmål: ”Yes”.

Spoler vi frem til 2014, kan vi se, at selvsamme Time udråbte pave Frans til ”*person of the year*”. Der er åbenbart sket noget i de små halvtreds år siden den provokerende forside. Selv om Gud skulle være død, er troen på ham tydeligvis yderst levende.

Rygtet om Guds død blev ikke sat i verden af det amerikanske ugeblad. Normalt tilskrives udsagnet ”Gud er død” den tyske 1800-talsfilosof Friedrich Nietzsche. Når man taster navnet Nietzsche ind på Google, dukker ordene ”Nietzsche gud er død” da også op som et af de

første søgeforslag. Selv for Google indgår Nietzsche og Guds død en helt fast forbindelse.

I skriftet *Den muntre videnskab* fra 1882 fortæller Nietzsche historien om det gale menneske. En mand kommer midt på dagen løbende hen på markedspladsen med en tændt lygte, mens han råber ”Jeg søger Gud! Jeg søger Gud!”. De mennesker, som stod på markedspladsen, blev ikke chokerede, for de troede faktisk slet ikke på Gud. Derfor gjorde de grin med den gale mand og spurgte, om Gud var blevet borte eller havde gemt sig. Manden sprang ind mellem dem og stirrede på dem med sit vanvittige blik og råbte ”Gud er død! Gud forbliver død! Og vi har slået ham ihjel!”.

Historien om det gale menneske er et led i Nietzsches kritik af sin samtid. Efter hans mening er Europa i slutningen af 1800-tallet præget af en syg kultur. Den mangler lidenskab og livskraft. Dens humanisme og tro på fremskridtet har gjort mennesket til et tamt husdyr, der har glemt den sande livsudfoldelse. Det skyldes i høj grad, at der er tale om en kristen kultur.

For kristendom er ifølge Nietzsche de svages sejr over livskraften og ”viljen til magt”. Det viser sig i den kristne moral, der kræver medlidenhed og selvudslettelse og undertrykker lidenskaber og livsudfoldelse. Det viser sig også i gudstroen. Den kristne gud har så at sige mistet jordforbindelsen og er blevet et abstrakt, verdensfjernt væsen. Troen på denne gud er ensbetydende med at vende livet og jorden ryggen og håbe på et hinsidigt liv efter døden.

Strengt taget ved samtidens mennesker godt, at Gud er

død, efter Nietzsches mening. Men de tager ikke konsekvensen af det. De er ikke klar over, at det er dem selv, der har slået Gud ihjel. Derfor ved de ikke, hvad der er konsekvensen af Guds død.

Men det ved det gale menneske. Han bruger voldsomme billeder om drabet på Gud. Det er som at drikke havet tomt og viske hele horisonten væk. Han spørger, om mennesker efter Guds død ikke farer omkring som i et uendeligt intet? Og spørger til sidst, om mennesker efter Guds død selv skal blive guder?

Guds død efterlader ifølge Nietzsche et tomrum. Gud var garanten for en verdensorden, der gav mening og retning for tilværelsen. Efter hans død er der ikke andre til at skabe orden og mening end menneskene selv. De skal selv være guder for at kunne leve med situationen efter Guds død. Det er en ganske krævende opgave.

En af de første, der 'opdagede' Nietzsche, var den danske litteraturforsker Georg Brandes. Han korresponderede med Nietzsche og udgav senere brevene i en bog om den tyske filosof.

Brandes indvarslede med sine skrifter og forelæsninger det såkaldte moderne gennembrud i slutningen af 1800-tallet og betragtes som en af ophavsmændene til 1930'ernes kulturradikalisme, der blandt andet stod for kvindefrigørelse og fri opdragelse. Det moderne gennembrud var i høj grad et opgør med traditionel kristen moral og tro. Det annoncerede så at sige Guds død i den danske offentlighed.

Et godt eksempel på det finder vi i en af det moderne gennembruds store romaner, *Niels Lyhne* af J.P. Jacobsen.

Hovedpersonen udtrykker sin gudsfornægtelse i en samtale med lægen Hjerrild: Når menneskeheden kan juble: "Der er ingen Gud", bliver den virkelig fri. Den kærlighed, som kristendommen retter mod Gud i himlen, kan nu blive på jorden og udfolde sig blandt mennesker. Og i himlen sidder der ikke mere "et truende Spejderøje".

Vi genfinder her elementer af Nietzsches ateisme: Troen på Gud påfører mennesker en følelse af skyld og synd og flytter det sande liv op til en overjordisk himmel i stedet for at rette kærligheden til livet og menneskene på denne jord.

Men ligesom Nietzsche er Jacobsen klar over gudsfornægtelsens krav: Lægen indvender, at ateismen vil stille større krav til menneskeheden end kristendommen.

Nietzsches kritik af kristendommens gudstro er voldsom og bliver med årene ganske vulgær. Hvor han i første omgang 'kun' stillede spørgsmålstejn ved, om Gud nu er så kærlig, som de kristne påstår, ender han med at bruge hånende betegnelser som "kastret". Nietzsches skrifter kan ryste selv nutidens studerende. Men selv om man ikke bliver overbevist af hans kritik, må man erkende, at Nietzsche én gang for alle har sat Guds død på dagsordenen.

I en vestlig sammenhæng er det umuligt at forholde sig naivt til troen på Gud. Som del af den europæiske kultur har vi på en måde alle mistet vores barnetro. Det betyder ikke, at det ikke mere giver mening at tale om Gud. Men hver gang vi taler om Gud, må vi huske på rygten om hans død – og pege på, at det måske er stærkt overdrevet.

ØJET I DET HØJE

Benægtelsen af Guds eksistens er som en grundtone under de mangfoldige stemmer, der kan høres i vores pluralistiske kultur. Somme tider overdøves den fuldstændig af højlydt gudstro, som når konservative kredse i folkekirken protesterer mod homoægteskaber i Guds navn.

I de senere år har sådanne ytringer fra troende ligefrem ført til et krav om, at religionen skulle fylde mindre i det "offentlige rum". Det blev klarest fremført af tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussen i 2006 i en stor artikel i dagbladet Politiken. Men med jævne mellemrum dukker ateismen op som en mere markant røst.

Det skete helt bogstaveligt i 1970, midt i ungdomsoprørets og venstreorienteringens tid. Sangerinden Trille fremførte ledsaget af sin guitar visen om "Øjet". Den har på en måde det samme tema som J.P. Jacobsens kritik af 'spejderøjet'. Den unge pige synger om forskellige lystfyldte situationer, men konstaterer hver gang:

"så lurder der et øje i det høje / ham gud
han er eddermame svær at få smidt ud."

Men 68-generationens gudsfornægtelse kunne ikke røkke ved kristendommens solide plads i det danske samfund. Den var – og er – beskyttet af selve straffeloven. Ifølge den kan man få op til fire måneders fængsel for offentligt at drive spot med et lovligt religionssamfunds gudsyrelse.

Det er interessant, hvad denne såkaldte blasfemi-

paragraf egentlig forbyder: forhånelser af trosfærdighed og gudsdyrkelse. Oprindeligt var det anderledes, da var det nemlig Gud selv, loven skulle beskytte.

Det fremgår af Danske Lov fra 1683: Her er straffen for at fornærme Gud eller bespøtte hans navn, ord og sakramenter, at tungen skal skæres ud af bespøtterens mund – i levende live. Dernæst skal hans hoved hugges af og sættes på en stage sammen med tungen. I vore dage er det ikke Gud, loven skal beskytte, men derimod de gudstroendes religiøse følelser.

Trilles sang om øjet i det høje førte til, at justitsminister Knud Thestrup anmeldte Danmarks Radio for blasfemi, men kanalen blev frikendt. Det er i det hele taget længe siden, der er faldet dom efter blasfemiparagraffen, og det har fået mange – også kirkefolk – til at kræve paragraffen afskaffet. Nogle vil ligefrem sige, at en spottende brug af ytringsfriheden er en vigtig del af dansk kultur og mentalitet. Med samme begrundelse kræver man ofte en afskaffelse af den såkaldte racismeparagraf.

Teksten til Trilles sang om øjet kan findes på en weblog med titlen ”Ateisme og fritænkning. For mennesker som kan tænke selv”. Eksistensen af denne blog – og lignende hjemmesider – er et udtryk for, at gudsfornægtelsen igen lader høre fra sig. I de senere år er en såkaldt ’ny ateisme’ dukket op.

ATEISTBUSSEN

”Der er formentlig ingen gud. Stop bekymringen og nyd dit liv.” Sådan stod der i januar 2009 på en af de velkendte